

Sygn. akt IX Ca 1117/18

POSTANOWIENIE

Dnia 16 maja 2019 r.

Sąd Okręgowy w Olsztynie IX Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie następującym:

Przewodnicząca:	SSO Bożena Charukiewicz (spr.),
Sędziowie:	SO Dorota Ciejek, SO Krystyna Skiepmo,
Protokolant:	st. sekretarz sądowy Agnieszka Najdrowska,

po rozpoznaniu w dniu 9 maja 2019 r. w Olsztynie

na rozprawie

sprawy z wniosku J. S.

z udziałem Państwowego Gospodarstwa (...)

o zasiedzenie,

na skutek apelacji wnioskodawcy od postanowienia Sądu Rejonowego w Mrągowie z dnia 6 czerwca 2018 r., sygn. akt I Ns 311/17,

p o s t a n a w i a:

I. oddalić apelację;

II. zasądzić od wnioskodawcy na rzecz uczestnika kwotę 2.025 zł (dwa tysiące dwadzieścia pięć złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Dorota Ciejek Bożena Charukiewicz Krystyna Skiepmo

Sygn. akt IX Ca 1117/18

UZASADNIENIE

Wnioskodawca J. S. wniósł o stwierdzenie, że nabył z dniem 1 października 2000 roku przez zasiedzenie nieruchomości położone w obrębie W. w gminie M. oznaczone jako działki nr (...) o powierzchni 0,1573 ha, nr (...) o powierzchni 0,1878 ha, nr (...) o powierzchni 0,7759 ha i nr (...) o powierzchni 0,6058 ha.

W uzasadnieniu podniósł, iż opisane nieruchomości stanowiły własność rodziny wnioskodawcy od kilkudziesięciu lat i nabył ich własność na podstawie umowy o dożywocie z dnia 3 grudnia 1974 roku. Grunty te obejmują obszar pokryty wodą stanowiący rzekę D., a wnioskodawca musiał często własnym kosztem usuwać z rzeki i sąsiadującej

nieruchomości zwalone przez bobry lub wiatr drzewa. W 2017 roku zostało wszczęte postępowanie administracyjne na podstawie ustawy prawo wodne w sprawie wydania decyzji o przejściu przedmiotowych nieruchomości na własność Skarbu Państwa. Wnioskodawca zakwestionował prawo własności Skarbu Państwa do tych nieruchomości, gdyż w jego ocenie Skarb Państwa stał się właścicielem tych nieruchomości już na podstawie ustawy prawo wodne z dnia 30 maja 1962 roku i od tego czasu J. S. jako posiadacz nieruchomości nabył ich własność przez zasiedzenie w dobrej wierze, a tym samym wniosek jest zasadny.

Uczestnik postępowania Skarb Państwa – Starosta (...) wniósł o oddalenie wniosku i zasądzenie od wnioskodawcy kosztów postępowania według norm przepisanych. Zarzucił, że nieruchomości objęte wnioskiem o zasiedzenie stanowią w przeważającej części obszar pokryty wodami rzeki D. i jako rzeczy wyłączone z obrotu prawnego na podstawie przepisów ustawy prawo wodne nie podlegają zasiedzeniu.

Postanowieniem z dnia 6 czerwca 2018 r. Sąd Rejonowy w Mrągowie oddalił wniosek i stwierdził, że każdy uczestnik ponosi koszty postępowania związane ze swym udziałem w sprawie.

Sąd Rejonowy ustalił, że wnioskodawca jest wpisany w księdze wieczystej numer (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy w Mrągowie IV Wydział Ksiąg Wieczystych jako właściciel nieruchomości oznaczonych jako działki numer (...) o łącznej powierzchni 36,3000 ha położonych w obrębie W. w gminie M..

Nieruchomości te wchodziły w skład gospodarstwa rolnego, które zostało nabyte przez wnioskodawcę na podstawie umowy o dożywocie zawartej ze swoim dziadkiem A. K. w dniu 3 grudnia 1974 roku.

Decyzją z dnia 7 września 2016 roku Starosta (...) przeprowadził postępowanie ustalające brzegi rzeki D. w takcie którego dokonano podziału działek ewidencyjnych numer (...) na działki numer (...) na działki numer (...) na działki numer (...) na działki numer (...).

Linia brzegowa rzeki D. została ustalona po krawędzi brzegu cieku naturalnego, a działki numer (...) są pokryte w całości śródlądową wodą płynącą.

Zmiany oznaczenia działek nie zostały ujawnione w treści księgi wieczystej numer (...).

Po przeprowadzeniu postępowania administracyjnego decyzją z dnia 21 sierpnia 2017 roku Starosta (...) na podstawie art. 14a w zw. z art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 18 lipca 2001 roku prawo wodne stwierdził przejęcie do zasobu nieruchomości Skarbu Państwa nieruchomości położonych w obrębie W. w gminie M. oznaczonych jako działki nr (...) o powierzchni 0,1573 ha, nr (...) o powierzchni 0,1878 ha, nr (...) o powierzchni 0,7759 ha i nr (...) o powierzchni 0,6058 ha, dla których Sąd Rejonowy w Mrągowie IV Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą numer (...).

Jak ustalił Sąd Rejonowy wnioskodawca począwszy od 3 grudnia 1974 roku, kiedy objął gospodarstwo rolne po swoim ojcu w W. nieprzerwanie korzysta z przedmiotowych nieruchomości. Oplaca daniny publicznoprawne i dokonuje niezbędnych czynności związanych z ich utrzymaniem. Usuwa nieczystości z rzeki oraz powalone przez bobry lub wiatr drzewa, które blokowały koryto rzeki D. na obszarze jego gospodarstwa.

W ocenie Sądu Rejonowego nieruchomości zajęte pod wody płynące na podstawie przepisów ustawy Prawo wodne z 1974 roku, czy też jeszcze wcześniej obowiązującej ustawy Prawo wodne z dnia 30 maja 1962 roku (Dz.U. z 1962 roku, Nr 34, poz. 158 ze zm.) podobnie jak i ustawy z dnia 18 lipca 2011 roku oraz regulacji obecnie obowiązującej są rzeczami wyłączonymi z obrotu prawnego. Oznacza to, że nikt poza Skarbem Państwa lub obecnie także jednostkami samorządu terytorialnego nie może być właścicielem takich gruntów, a umowy sprzedaży czy przekazania w ramach umowy o dożywocie tych nieruchomości są nieważne. W konsekwencji umowa o dożywocie z dnia 3 grudnia 1974 roku zawarta przez J. S. w części obejmującej nabycie prawa własności nieruchomości zajętych przez wody rzeki D. obarczona była wadą nieważności i jako sprzeczna z przepisami ustawy Prawo wodne z 1974 roku jest nieważna w świetle art. 58 § 1 k.c., a właścicielem tych nieruchomości jest Skarb Państwa. Niedopuszczalność zmiany właściciela publicznego na osobę prywatną wyłącza też możliwość nabycia takiej własności nieruchomości przez zasiedzenie. Umowa dożywocia

z 3 grudnia 1974r. jako sprzeczna z prawem obarczona była wadą nieważności. Bezprzedmiotowe są zatem rozważania czy wnioskodawca spełnił przesłanki zasiedzenia określone w art. 172 k.c., bowiem w niniejszej sprawie nie mogło dojść do zasiedzenia. Dlatego wniosek jako niezasadny podlegał oddaleniu o czym orzeczono na podstawie art. 172 § 1 i 2 k.c. O kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 520 § 1 k.p.c.

Powyższe postanowienie zaskarżył apelacją wnioskodawca zarzucając naruszenie prawa materialnego:

1.art. 1 i 4 ustawy z dn. 24.10.1974 r. Prawo wodne w zw. z art. 10 ustawy z dn. 28.07.1990 r. o zmianie ustawy Kodeks cywilny, przez ich błędną interpretację i przyjęcie, że w okresie od 01.10.1990 r. (uchylenie art. 128 k.c. i wprowadzenie przepisów umożliwiających nabycie przez zasiedzenie nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa) do dn. 01.01. 2002 r. (wejście w życie ustawy z dn. 18.07.2001 r. Prawo wodne - art. 10 ust. 2 i 3)

nie było możliwe nabycie przez zasiedzenie własności należących do Państwa gruntów pokrytych wodami płynącymi;

2. art. 172 § 1 k.c., przez jego niezastosowanie - mimo spełnienia przez wnioskodawcę przesłanek wskazanych w tym przepisie do nabycia przez zasiedzenie własności nieruchomości będących przedmiotem postępowania - co zostało ustalone przez Sąd.

Wskazując na powyższe zarzuty wnioskodawca domagał się zmiany zaskarżonego postanowienia i uwzględnienia wniosku o zasiedzenie oraz zasądzenie od uczestnika na rzecz wnioskodawcy kosztów postępowania za obie instancje w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych, o ile nie zostanie złożony spis kosztów.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja nie jest zasadna.

Sąd Okręgowy podziela ustalenia faktyczne Sądu Rejonowego poczynione w niniejszej sprawie oraz ostateczny wniosek, zgodnie z którym nie było podstaw do stwierdzenia nabycia własności nieruchomości wskazanych przez wnioskodawcę, gdyż grunty pokryte wodami płynącymi wyłączone są z obrotu cywilnoprawnego.

W pierwszej kolejności należy jednak wskazać, iż uczestnikiem postępowania w niniejszej sprawie powinien być, wezwany do udziału na etapie postępowania apelacyjnego, podmiot – Państwowe Gospodarstwo (...) w W., a nie oznaczony przez wnioskodawcę Skarb Państwa – Starosta (...). Starosta jest uprawniony do reprezentacji Skarbu Państwa w sprawach sądowych dotyczących między innymi własności nieruchomości, do jakich niewątpliwie należy sprawa o stwierdzenie nabycia przez zasiedzenie własności nieruchomości stanowiącej własność Skarbu Państwa. Tę kwestię regulują przepisy art. 23 ust. 1 pkt 8 w związku z art. 11 ust. 1 i art. 4 pkt 9 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami.

Natomiast w niniejszej sprawie ustawa o gospodarce nieruchomościami nie ma zastosowania, a jedynie przepisy ustawy Prawo wodne, które są przepisami szczególnymi w stosunku do ustawy o gospodarce nieruchomościami i odrębnie regulują reprezentację Skarbu Państwa (por. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 2 września 2011r., II OSK 1264/10).

Wniosek w niniejszej sprawie został złożony 1 grudnia 2017r., a więc gdy obowiązywała ustawa z 18 lipca 2001r. Prawo wodne. Ustawa ta w art. 11 ust. 1 pkt. 4 przewidywała, że prawa właścicielskie w stosunku do wód publicznych stanowiących własność Skarbu Państwa, w stosunku do pozostałych wód niewymienionych w pkt 1-3 tego przepisu wykonuje marszałek województwa, jako zadanie z zakresu administracji rządowej wykonywane przez samorząd województwa. W tej sytuacji należy uznać, wnioskodawca wskazał błędnie statio fisci Skarbu Państwa, a Sąd Rejonowy nie naprawił tego błędu. Dlatego wymagało to wyjaśnienia w postępowaniu apelacyjnym.

Po wejściu w życie ustawy z 20 lipca 2017r. Prawo wodne, tj. 1 stycznia 2018r., zgodnie z art. 528 tej ustawy to Państwowe Gospodarstwo (...) reprezentują Skarb Państwa oraz wykonują uprawnienia właścicielskie Skarbu Państwa w stosunku do stanowiących własność Skarbu Państwa wód oraz gruntów pokrytych wodami. W myśl art.

212 ust. 1 pkt. 1 cytowanej ustawy prawa własności w stosunku do wód publicznych stanowiących własność Skarbu Państwa wykonują Wody Polskie - w stosunku do śródlądowych wód płynących oraz wód podziemnych, z wyłączeniem śródlądowych dróg wodnych o szczególnym znaczeniu transportowym.

Zgodnie z art. 534 ust. 5 pkt. 3 prawa wodnego z 2017r. z dniem wejścia w życie tej ustawy Wody Polskie przystępują do toczących się postępowań sądowych, w których stroną jest marszałek województwa.

W związku z powyższym uznać należało, że uczestnikiem postępowania w niniejszej sprawie powinno być Państwowe Gospodarstwo (...).

Przechodząc do zarzutów apelacji Sąd Okręgowy podziela stanowisko Sądu Rejonowego, zgodnie z którym nieruchomości zajęte pod wody płynące są wyłączone z obrotu prawnego, a więc także możliwości nabycia ich własności przez zasiedzenie.

Zauważyć należy, że umowa o dożywocie z 3 grudnia 1974r. pomiędzy powodem i jego dziadkiem została zawarta pod rządami ustawy prawo wodne z 30 maja 1962r., bowiem ustawa z 24 października 1974r. Prawo wodne weszła w życie 1 stycznia 1975r. Zgodnie z art. 2 ustawy z 1962r. w granicach określonych liniami brzegów grunty, pokryte powierzchniowymi wodami płynącymi, z wyjątkiem rowów, stanowią własność Państwa. Z dniem wejścia w życie tej ustawy została zniesiona prywatna własność wód powierzchniowych płynących. Ustawa z 30 maja 1962 r. doprowadziła do nacjonalizacji wód płynących. Stanowisko takie wyraził w szczególności Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 8 listopada 1971 r. (III CZP 28/71, OSNCP 1972, nr 3, poz. 43), wskazując, że wody i grunty, które stosownie do ustawy wodnej z dnia 19 września 1922 r. stanowiły własność prywatną, a według Prawa wodnego z 1962 r. zostały zaliczone do mienia stanowiącego własność Państwa, stały się własnością Państwa z dniem wejścia w życie prawa wodnego (podobnie Sąd Najwyższy w wyrokach z dnia 11 października 1977 r., II CR 336/77 oraz z dnia 29 października 1981 r., I CR 208/81, OSNCP 1982, nr 4, poz. 59). Nacjonalizacja stanowi pierwotny sposób nabycia własności, co ma takie znaczenie, że prawo własności przechodzi na własność państwa w stanie wolnym od obciążeń. Jeżeli z dniem wejścia w życie prawa wodnego z 1962 r. w księdze wieczystej jako właściciel gruntu pod powierzchniowymi wodami płynącymi figurowała osoba fizyczna, to z tym dniem powstała niezgodność pomiędzy treścią księgi wieczystej prowadzonej dla tego gruntu, a rzeczywistym stanem prawnym.

Tym samym należy przyjąć, że umowa o dożywocie z 3 grudnia 1974r. w części dotyczącej przekazania powodowi własności gruntów obejmujących także wody płynące (rzeka D.) jest nieważna (tak Sąd Najwyższy w wyroku z 6 maja 2009r., II CSK 658/08).

Wnioskodawca domagając się stwierdzenia nabycia własności wskazanych we wniosku działek przez zasiedzenie podnosił, że ustawy prawo wodne z 30 maja 1962r. i 24 października 1974r. stwierdzały jedynie, że wody publiczne stanowią własność Skarbu Państwa, ale nie wyłączają ich z obrotu cywilnoprawnego. Zdaniem wnioskodawcy takie ograniczenie zostało wprowadzone dopiero ustawą z 18 lipca 2001r.

Sąd Okręgowy nie podziela powyższego stanowiska.

Zarówno pod rządami ustaw z 30 maja 1962r. i z 24 października 1974r., jak i z 18 lipca 2001r. i 23 sierpnia 2017r. prawo własności gruntów pokrytych wodami płynącymi mogło przysługiwać wyłącznie Skarbowi Państwa, co automatycznie wyłączało je z obrotu cywilnoprawnego. Grunty pokryte wodami płynącymi jak i pokrywające je wody płynące są zasobem Skarbu Państwa. Ich własność została uregulowana ustawą. Są to przepisy bezwzględnie obowiązujące i nie sposób przyjąć wbrew tym przepisom, że jednak właścicielem nieruchomości objętych wodami płynącymi nie jest Skarb Państwa tylko osoba fizyczna lub inna osoba prawna.

Stanowisko powyższe było reprezentowane konsekwentnie w orzecznictwie Sądu Najwyższego, np. wyrok z dnia 6 maja 2009 r., II CSK 658/08, wyrok z dnia 8 grudnia 2016 r., III CSK 24/16, postanowienie z 12 maja 2011r., III CSK 238/10. W powołanym wyżej wyroku z 6 maja 2009r. Sąd Najwyższy stwierdził, że umowa sprzedaży gruntów

pod wodami płynącymi, które mogły stanowić jedynie własność Skarbu Państwa zgodnie z ustawą prawo wodne z 1974r. była nieważna, co wskazuje, że również pod rządami tej ustawy wody płynące były wyłączone z obrotu cywilnoprawnego. Tym samym nie jest możliwe nabycie jej własności przez zasiedzenie.

Kolejne ustawy odnoszące się do problematyki wód, tj. ustawa Prawo wodne z 18 lipca 2001 r. oraz ustawa Prawo wodne z 20 lipca 2017 r. wprost wprowadzały zakaz obrotu wodami publicznymi, do których zaliczają się między innymi wody płynące.

Wprowadzony powyższymi ustawami bezpośredni zakaz obrotu nie może jednak być interpretowany, jak chce tego apelujący, że przed wejściem w życie ustawy z 18 lipca 2001 r. Prawo wodne, obrót gruntami pod wodami płynącymi był możliwy, a w związku z tym istniała możliwość nabycia takich nieruchomości przez zasiedzenie.

Pogląd powyższy nie jest trafny nie tylko z uwagi na przyjęte w wyżej wskazanym orzecznictwie Sądu Najwyższego stanowiska o wyłączeniu z obrotu cywilnoprawnego nieruchomości zajętych przez wody płynące, ale również dlatego, iż obowiązujące do 1 października 1990 r. na mocy art. 177 k.c. wyłączenie nabycia własności przez zasiedzenie nieruchomości stanowiących własność państwową miało inny zakres niż wyłączenie z obrotu, które wynika z istoty tej kategorii rzeczy.

Podkreślić należy, że wody publiczne są rzeczami przeznaczonymi do powszechnego użytku. Możliwość korzystania np. z rzeki nie ma cech posiadania konkretnego prawa cywilnego, lecz stanowi korzystanie ze sfery wolności, jaką państwo zapewnia każdemu obywatelowi. Posiadanie należy wyłącznie do właściciela, tj. Skarbu Państwa (ewentualnie jednostki samorządu terytorialnego). Korzystanie z wód publicznych przez nieograniczoną liczbę podmiotów nie jest posiadaniem, bo nie ma charakteru zindywidualizowanego.

Wody publiczne i grunty nimi objęte były od 1962r. i są do chwili obecnej wyłączone z obrotu cywilnoprawnego. Wyłączenie zaś z obrotu ma charakter bezwzględny, jest dokonywane tylko ustawą i oznacza niedopuszczalność jakiegokolwiek zmiany podmiotowej w osobie właściciela. Nikt więc poza Skarbem Państwa (lub jednostką samorządu terytorialnego) nie może być właścicielem gruntu pod wodami płynącymi. Niedopuszczalność zmiany właściciela publicznego na osobę prywatną wyłącza możliwość nabycia własności takiej nieruchomości przez zasiedzenie przez inny podmiot.

Uchylenie art. 177 k.c. i zakazu nabywania własności państwowej przez zasiedzenie nie miało znaczenia dla bezwzględnego zakazu obrotu nieruchomości wyłączonymi z tego obrotu, jakimi są, np. rzeki. Z jednej strony zakaz wyrażony w art. 177 k.c. miał szerszy zakres, ponieważ dotyczył wszelkich nieruchomości państwowych, z drugiej zaś miał zakres węższy, gdyż uniemożliwiał nabycie własności nieruchomości przez zasiedzenie, a nie wyłączał cywilnoprawnego obrotu tymi nieruchomościami. Nie można zatem było nabyć przez zasiedzenie własności nieruchomości stanowiącej własność Skarbu Państwa, ale już Skarb Państwa jako właściciel mógł skutecznie zbyć należącą do niego nieruchomość (sprzedać, darować, itp.). I wówczas dochodziło do zmiany właściciela danej nieruchomości. Natomiast rzeczy wyłączone z obrotu cywilnoprawnego (nie tylko nieruchomości, ale i ruchomości) nie mogły zmienić właściciela publicznego żadną drogą. Nikt nie mógł być właścicielem tych rzeczy jak tylko Skarb Państwa. Z tych względów zakaz zasiadywania nieruchomości państwowych był unormowaniem niezależnym od instytucji wyłączenia z obrotu pewnych kategorii rzeczy i miał odmienne ratio legis.

W konsekwencji, na skutek uchylenia art. 177 k.c. wnioskodawca nie mógł zyskać uprawnienia do nabycia własności przez zasiedzenie gruntu zajętego przez wody płynące, gdyż nieruchomość ta już w chwili wejścia przez wnioskodawcę w jej posiadanie wyłączona była z obrotu i ten stan prawny trwa do chwili obecnej.

Dodatkowo należy wskazać, że analogiczne regulacje prawne obowiązują w odniesieniu do dróg publicznych. W tym przypadku Sąd Najwyższy wskazał, że nieruchomość przeznaczona pod drogę publiczną może stanowić tylko własność Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego (art. 2a ustawy z dnia 21 marca 1985 o drogach publicznych).

Posiadanie samoistne takiej nieruchomości przez inny podmiot nie może prowadzić do nabycia jej przez zasiedzenie (postanowienie Sądu Najwyższego z 24 czerwca 2010r., IV CSK 40/10).

W tych warunkach, mając na uwadze wskazane wyżej okoliczności, z uwagi na wyłącznie opisanych we wniosku nieruchomości z obrotu cywilnoprawnego Sąd Okręgowy podzielił stanowisko Sądu Rejonowego, że niedopuszczalnym było nabycie przez wnioskodawcę własności tej nieruchomości przez zasiedzenie i dlatego na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił apelację wnioskodawcy jako niezasadną.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono na podstawie art. 520 § 2 k.p.c. w zw. z 5 § pkt. 1 i § 2 pkt. 6 oraz § 10 ust. 1 pkt. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych, mając na uwadze wynik sprawy oraz fakt, że interesy stron były sprzeczne (postanowienie Sądu Najwyższego z 25 maja 2012r., I CZ 117/11). Poniesione przez uczestnika koszty postępowania wyniosły 2.025 zł, na które składała się opłata za czynności radcy prawnego reprezentującego uczestnika po raz pierwszy w postępowaniu apelacyjnym.

Dorota Ciejek Bożena Charukiewicz Krystyna Skiepmo